

Dejstva u dolini Drine i u Sremu

Počev od 31. januara i tokom februara 1945. snage 42. divizije pružale su vazduhoplovnu podršku:

- jedinicama 2. armije u dolini Drinjače i širim rejonima Zvornika i Bijeljine, gde je bilo težište dejstava, i

- jedinicama 1. armije na liniji posednutoj u Sremu u borbama u januaru 1945.

Tokom februara samo je 421. vazduhoplovni puk prebazirao sa aerodroma Krnješevci na aerodrom Zemun. Međutim, taj najveći predratni aerodrom vazduhoplovstva bivše jugoslovenske vojske bio je potpuno onesposobljen za upotrebu: betonska pista bila je minirana i razrovana na više mesta; aerodromska instalacija potpuno uništena, a isto tako i hangari i objekti za stanovanje i operativni rad. Uništeni su bili i magacini i skladišta.

Od 9. februara do 10. marta 421. vazduhoplovni puk bazirao je na zemunskom aerodromu. S obzirom da se na ovom aerodromu još od decembra nalazio trenažni lovački centar, kao i da je na njemu bazirao 112. lovački puk 11. divizije, aerodrom je blagovremeno bio osposobljen, ali je ljudstvo spavalo u barakama koje su bile i po kilometar i po udaljene od Zemuna, a hranilo se u letačkoj menzi, koja takođe nije bila na aerodromu.

Borbe u dolini reke Drine trajale su tokom februara mada su još početkom januara 1945. jedinice 2. armije oslobodile veliki deo teorije u istočnoj Bosni. U to vreme delovi nemačke Grupe armija „E“ su iz rejona Sarajevo odstupale dolinom Bosne na sever. Pod svojim operativni područjem nemačke jedinice su držale utvrđene garnizone i imale koncentracije vojske u Bijeljini, Brčkom, Bosanskom Šamcu, itd. Posebno su bile odvojene jake snage za odbranu tri komunikacije: Bijeljina - Brčko; Brčko - Doboj i Brčko - Čelić.

S obzirom na iznenadni prodor jedinica 2. armije u istočnu Bosnu, nemački 34. armijski korpus, koji se nalazio u Bijeljini i širem rejonu, bio je opasno ugrožen. Zato je nemačko komandovanje odlučilo da ojača svoj odbrambeni položaj, te su odvojene jake snage koje su dobile zadatak da iz Sarajeva, preko Vlasenice i Zvornika, prodru dolinom Drine i spoje se sa jedinicama u Bijeljini. U stvari, to je bio operativni manevar nemačkog komandanta Grupe armije „E“, koji je tim prodorom snaga dolinom Drine nameravao da za sebe veže jedinice 2. armije. Tako bi se oslabila silina udara naših snaga, ali i omogućilo napredovanje prema reci Bosni, čije su komunikacije Nemci koristili za povlačenje.

U vreme dok su u trećoj dekadi nemačke jedinice preko Vlasenice izbile u Drinjaču, a zatim i u dolini Drine, jedinice 2. armije su dobile zadatak da izvedu operaciju za oslobođenje Bijeljine. Posle tri neuspela napada, a prvi je izvršen 27. januara, Štab 2. armije je planirao novi, noću između 31. januara i 1. februara 1945.

Vazduhoplovna podrška jedinicama 2. armije

Avijacija je jedinice 2. armije, u njenim borbama u širim rejonima Bijeljine i Zvornika (ilustracija 2), podržavala u tri vremenska perioda. To su, zapravo, tri faze dejstava avijacije:

- prva, od 31. januara do 13. februara, napadajući neprijatelja opkoljenog u rejonu: Vlasenica - Srebrenica - Ljubovija - Drinjača - Sopotnik - Nova Kasaba;

- druga, dejstvujući po neprijateljevim ciljevima duž komunikacije uz reku Drina, odnosno u rejonu Novo Selo - Zvornik - Jordan - s. Čelopek, od 14. do 18. februara, i

- treća faza, od 19. do 28. februara, dejstvujući po neprijateljevim ciljevima duž gornjeg toka reke Drina, sa težištem u rejonu Bijeljine.

1. - *Dejstva u prvoj fazi, od 31. januara do 13. februara* obuhvatala su napad na neprijateljeve ciljeve u rejonu: Vlasenica - Srebrenica - Ljubovija - Drinjača - Sopotnik - Nova Kasaba. Na toj prostoriji neprijatelj je držao sve važnije komunikacije, ali je bio odsečan od svog glavnog pravca odstupanja na sever. Težišni ciljevi napada predstavljali su živa sila i oklopno-mehanizovane kolone nemačke 22. pešadijske divizije, koja se probijala komunikacijom Vlasenica-Zvornik, u nameri da dospe do Bijeljine.

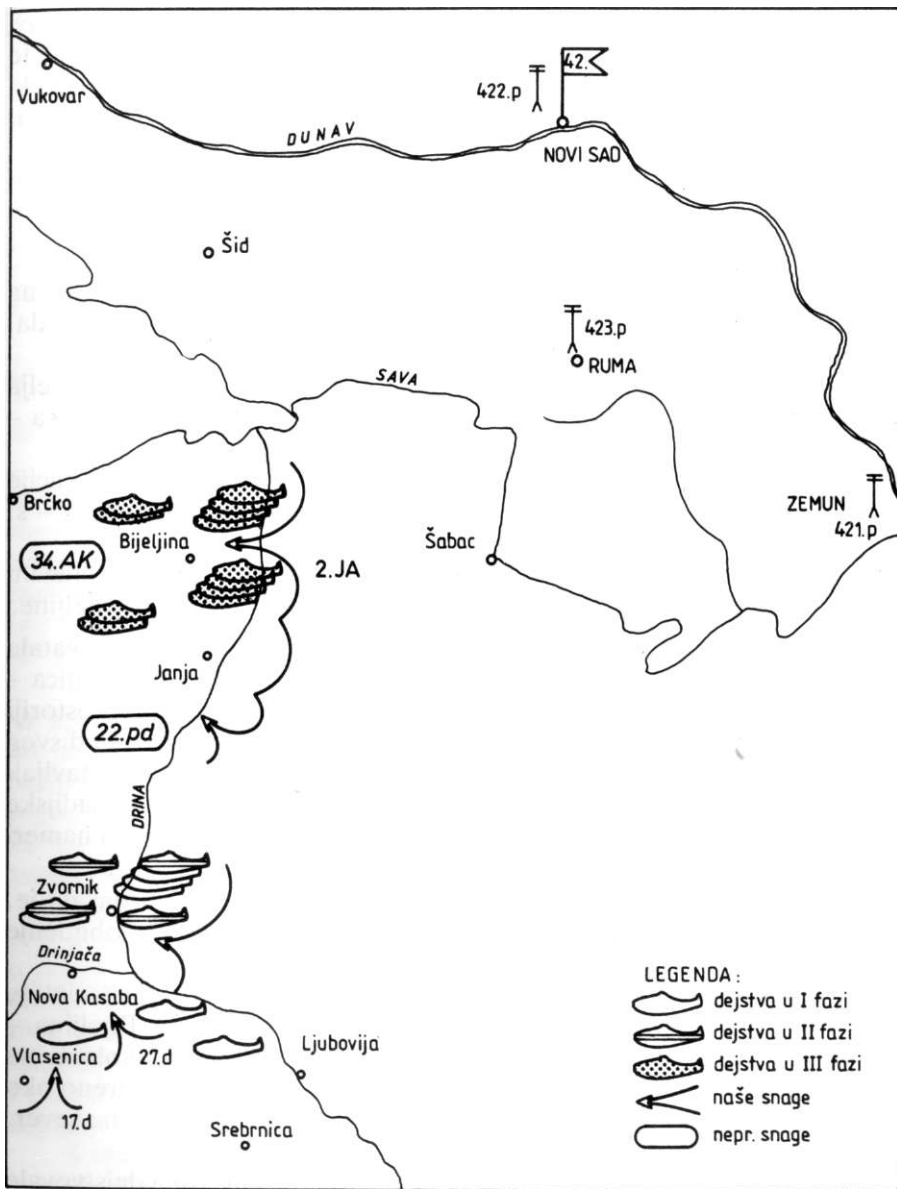
Intenzivna dejstva avijacije počinju 31. januara, s obzirom da je, kako je istaknuto, Štab 2. armije otpočeo operaciju za oslobođenje Bijeljine, noću između 31. januara i 1. februara:

„31. januara, po traženju Vrhovnog štaba NOVJ, avijacija je dejstvovala po živoj sili i tehnicu protivnika u rejonima; Bijeljina - Dvorovi i Dobra Voda i na neprijateljsku motorizovanu kolonu na pravcu nastupanja Nova Kasaba - Drinjača, gde je bilo osmotreno oko 150 motornih vozila, koja je imala za cilj da se probije dalje na sever, uz reku Drinu. Kolona je bila napadnuta i rasturena!“¹¹⁵

U skladu sa zahtevom Vrhovnog štaba, po tim ciljevima dejstvovala su naše i sovjetske posade. Na zadatke su slate grupe od 2 do 6 aviona i ukupno je 42. vazduhoplovna divizija, 31. januara, izvršila 12 borbenih zadataka: dva 421. puk; sedam 422. i tri borbeni zadatka posada 423. vazduhoplovnog puka.

Tako su napadi po neprijateljevim ciljevima preneti iz sremske ravnice na brdsko-planinsko područje što je od posada zahtevalo

¹¹⁵ Iz operativnog izveštaja Štaba 42. vazduhoplovne divizije od 2. februara 1945. Štabu Vazduhoplovstva NOVJ; Zbornik NOR, tom X, knj. 1, dok. 230.

Vazduhoplovna podrška 2. armiji u februaru 1945.

posebnu pažnju i opreznost, s obzirom da su uslovi dejstava postali složeniji.

Iz 421. vazduhoplovnog puka borbene zadatke u rejonu Drinjače - Nova Kasaba - Vlasenica uspešno su izvršili poručnik Drago Rendulić i potporučnik Jovan Utornik. U tom rejonu nalazile su se kolone automobila, nekoliko pešadijskih bataljona i četiri tenka.

Piloti 422. vazduhoplovnog puka napadali su neprijateljeve ciljeve u rejonu Janjina - Sremska Rača - Bolag - Dobra Voda - Bijeljina. Na zadatak je bilo upućeno sedam grupa, koje su predvodili sovjetski piloti, dok su naši bili pratioci:

- I grupa: vođa Frolov, pratilac pilot Amidžić sa strelcem Lisičićem: poletanje u 12,38 a sletanje u 13,36 časova; bavljenje nad ciljem od 12,58 - 13,15 časova; visina od 800 sa snižavanjem do 100 metara, izvršeno četiri naleta a šest napada;

- II grupa: vođa Starodupcev, pratilac Lakičević - strelac Mihajlović. Išlo se na zadatak 2 11-2, vratilo se 2 11-2; poletanje u 13.10 časova, sletanje u 14.00 časova; trajanje leta 1,40 čas; Vreme nad ciljem od 13.23 - 13.31 časova. H = 1000 - 10 metara; naleta 3, napada 6, napadano iz levog zaokreta; bombe bačene iz poniranja pod uglom od 30 - 35°.

Zadatak: tući neprijateljska prevozna sredstva i živu silu u Bijeljini.

Primećeno: u Bijeljini do 5 kola i oko 20 ljudi, a kod Petrovog Polja 1 rov (verovatno streljački zaklon).

Stanje vremena: oblačnost 10/10, H - 1500 m, vidljivost 4 - 5 km, sa malom maglom.

Protivavionska odbrana uopšte nije dejstvovala.

Uništeno: srušene tri kuće, uništeno 2 kola i do 10 ljudi.

Utrošeno: FAB 100 - 4 kom; VJA - 460 kom; ŠKAS - 800!"¹¹⁶⁾

- III grupa: vođa Jegorov, pratilac Gvozdrenović - strelac Mišić;

- IV grupa: vođa Jurašev, pratilac Smolić - strelac Stanojević;

- V grupa: vođa Šerbakov, pratilac Radanov - strelac Dimitrijević;

- VI grupa: vođa Frolov, pratilac Ilić, strelac Milanković, i

- VII grupa: vođa Pestrov, pratilac Lakičević - strelac Mihajlović.

U sedam grupa, u kojima su jugoslovenski piloti učestvovali kao pratioci, uništeno je četiri kuće, sedam kola i ubijeno oko 20 nemačkih vojnika. Uslovi dejstava bili su loši, sa vidljivošću do 4-5 kilometara. Ciljevi su bombardovani i mitraljirani. Štab 422. vazduhoplovnog puka ocenio je da su dejstva bila uspešna:

„Naši letaći pri izvršenju zadataka, a tako isto i u tehnicu letenja, pokazali su znatno bolje rezultate!"¹¹⁷⁾

Tog dana dejstvovali su i piloti 423. vazduhoplovnog puka, koji su izvršavali zadatke u rejonu Bijeljine, a isto tako i u rejonu Nova Kasaba - Drinjača:

„31. januar 1945:

Od 12.04 - 13.06: Vujin pratilac: napad u rejonu jugoistočno od Bijeljine. Rezultat napada: uništeno 1 kola sa konjskom zapregom.

Od 14.50 - 15.47: Popov, pratilac: napad Bijeljine. Rezultati : uništen 1 kamion i do 6 neprijateljskih vojnika.

¹¹⁶⁾ Iz operativnog izveštaja 422. vazduhoplovnog puka od 1. februara 1945, o borbenom radu 31. januara; AOS, k. 1466, reg. br. 7/6.

¹¹⁷⁾ Ibid.

Od 15.26 - 16.58: Vujin, pratilac - napad u rejonu Nova Kasaba - Drinjača. Rezultat: uništen 1 kamion i 3 vojnika".¹¹⁸

Jugoslovenske i sovjetske posade su bombardovanjem i mitraljiranjem uništili na delu komunikacije Nova Kasaba - Drinjača neprijateljevu kolonu i ostvarile izuzetno zapažen rezultat: uništeno i onesposobljeno oko 100 vozila - kamiona i kola. U isto vreme sovjetske posade su uspešno tukle koncentraciju neprijateljeve sile i oklopno-mehanizovana sredstva u rejonu Dugi Do - Jasen (k. 693) - Muslimanska Kaštela, kao i centar i park u Bijeljini. Nad tim rejonom letele su i posade 422. i 423. puka, a ukupni rezultati dejstava avijacije bili su:

„Rezultat bombardovanja i mitraljiranja neposredno iznad zemlje po koloni, sastavljenoj od žive sile i tehnike neprijatelja, na drumu između Vlasenice i Drinjače bio je zaustavljanje gore označene kolone i stvaranje prepreka na drumu od razbijenih i gorućih automobila, koje su bile veoma velike.

Na osnovu izveštaja posade aviona uništeno je:

- 39 automobila, 55 kola, viđeno oko 8 požara, ubijeno i ranjeno oko 170 neprijateljskih vojnika.

Zadatak je izvršen pod vatrom 3 protivavionske baterije neprijatelja (većeg i manjeg kalibra).

Neprijateljskih aviona nije bilo!"^{ng>}

Svi ti zadaci izvršavani su pri oblačnosti od 5/10 - 10/10 balova,¹²⁰ sa donjom bazom oblaka, posebno u rejonu dejstava od 1000 - 2000 metara i sa horizontalnom vidljivošću, kako je istaknuto, do 4-5 kilometara. Ciljevi, posebno u dolini Drinjače i Drine, nalazili su se u strmim planinskim usecima. Za vreme dejstava neprijatelj je tukao avione jakom protivavionskom artiljerijom, od kojih su vrlo precizne bile dve baterije u Novoj Kasabi.

Avijacija je nastavila da pruža podršku jedinicama 2. armije u naredna četiri dana. Prvog februara su sovjetske posade, sa 24 a/p, bombardovale i mitraljirale neprijateljeve ciljeve na komunikaciji Drinjača - Nova Kasaba, na kojoj je neprijatelj uspeo da uspostavi saobraćaj. Iz oba mesta dejstvovala je precizna PAA. Trećeg februara avioni su bili vraćeni sa zadatka zbog obilnih padavina snega i slabe vidljivosti, tako da su dejstva nastavljena tek 9. februara.

I toga dana, uprkos nepovoljnim meteorološkim uslovima avijacija je bila upućena na borbene zadatke, takođe u rejon Nova Kasaba - Drinjača. Uslovi za izvršenje bili su otežani i na aerodromima poletanja, jer se sneg naglo otapao, a u rejonima dejstava bila je niska oblačnost. Ljudstvo 421. puka je u to vreme prebaziralo sa neuslovnog aerodroma

⁸¹ Iz dnevnika borbenih letova 423. vazduhoplovnog puka; Arhiv Muzeja jugoslovenskog vazduhoplovstva, k. za 423. puk.

¹¹⁹⁾ Iz izveštaja Štaba 10. gardijske jurišne divizije grupe Vitruk od 31. januara; Zbornik NOR, tom X, knj. 1, dok. 222.

¹⁰⁾ U toku NOR-a u meteorološkoj službi korišćene su sovjetske oznake za količinu oblačnosti - balovi (10/10 označava potpuno oblačno nebo); RAF je takođe za potpuno oblačno nebo upotrebljavao 10/10. Naše RV i PVO danas koristi osmine.

Krnješevci na zemunski aerodrom. Ipak, posade su bile upućene na zadatak, jer su izviđači otkrili na delu komunikacije Divič - Drinjača dugu kolonu motomehanizovanih sredstava.

Upravo toga dana jedinice 17. i 27. NOU divizije izvršile su snažan napad na nemačku 22. pešadijsku diviziju, opremljenu motomehanizovanim borbеним sredstvima. Udar naših jedinica usledio je na odseku između reka Kamenica i Jošanica, odnosno na komunikaciju Vlasenica - Zvornik.

Avijacija je neposredno podržavala dejstva anših trupa na zemlji. Sovjetske posade su izvršile 42, a naše četiri borbena leta:

„Zadatak jedinice je bio naneti udar po neprijateljskoj koloni i trupama na putu od Drinjače do Nove Kasabe i izvideti neprijatelja u naseljenim mestima: Zvornik, Nova Kasaba i Drinjača.

Gornji su zadaci pravilno shvaćeni i izvršeni:

- neprijateljska kolona i koncentracija trupa u rejonu Drinjača - Nova Kasaba - Sopotnik su uspešno napadnuti;

- izviđanjem je ustanovljeno da se na putu Nova Kasaba - Sopotnik nalazi do 100 kamiona. Naši su bili napadnuti PA artiljerijom do jednog divizionara sa kote 691. i 771.

Vremenske prilike: oblačnost 7-8/10, visina oblaka 1.200 metara, vidljivost 5-7 kilometara!"¹²¹

Piloti 421. vazduhoplovnog puka su, 9. februara, izvršili dva borbena zadatka u rejonu Drinjače:

„Borbени letovi naše avijacije vršeni su pod jakom vatrom neprijateljske poljske artiljerije, protivavionske artiljerije i mitraljeza i bacača: neprijateljska oruđa za gađanje zemaljskih ciljeva dejstvovala su na naše avione kada su oni uništavali letovima neposredno iznad zemlje neprijateljsku tehniku, naročito u rejonu druma duž Drine i prema Vlasenici - drum prolazi dubokim usekom!"¹²²

Istog dana je na zadatke protiv neprijateljevih ciljeva u rejonu Nova Kasaba - Sopotnik leteo i komandant 423. puka, major Malnarić, koji je uništio jedan kamion sa oko 30 vojnika.

O rezultatima jugoslovenskih i sovjetskih posada 9. februara, prilikom vatrene zaštite jedinica 17. i 27. NOU divizije, navodi se:

„Rezultat bombardovanja i mitraljiranja, na osnovu izveštaja posada aviona, bio je: uništeno 15 automobila i 8 kola sa opremom i ljudstvom, učutkana vatra dva topa poljske artiljerije i tri topa protivavionske artiljerije. Ubijeno i ranjeno oko 100 neprijateljevih vojnika!"¹²³

U naredna dva dana, 10. i 11. februara, jugoslovenske posade nisu upućivane na borbene zadatke zbog loših meteoroloških uslova u rejonima dejstava. Ali, kako su jedinice 2. armije u popodnevnim

¹²¹ Operativni izveštaj br. 16. Štaba 42. vazduhoplovne divizije za 9. februar; AOS, k. 1466/1, br. reg. 3/23-9.

¹²² Operativni izveštaj br. 21. Štaba 423. vazduhoplovnog puka za 9. februar, AOS, k. 1466/1, br. reg. 3/38-9.

¹²³ Iz izveštaja sovjetskog Štaba 10. jurišne divizije za 9. februar 1945; Zbornik NOR, tom X, knj. 1, dok. 248.

časovima 11. februara izbile na komunikaciju u dolini Drine, između reke Kamenica i sela Šamani - pri čemu su razdvojile 22. pešadijsku diviziju, to su, na zahtev Štaba 2. armije, dva odeljenja 11-2 dejstvovala po delu nemačkih snaga na komunikaciji Zvornik - Drinjača. Oba odeljenja bila su isključivo sastavljena od sovjetskih pilota i strelaca.

Dvanaestog februara piloti 421. vazduhoplovnog puka prvi put sa poleteli sa zemunskog aerodroma na borbene zadatke. Toga dana su izvršili četiri borbena leta u tom rejonu tukući kolonu nemačke 22. pešadijske divizije, koju je činilo sedamdesetak vozila i jedna četa pešadije.

Istog dana je i pilot Dušan Vujin iz 423. vazduhoplovnog puka napao manju koncentraciju vojnika u rejonu severno od periferije Zvornika.

I 13. februara neprijatelj je održavao živ saobraćaj na pomenutoj komunikaciji ka Zvorniku i od Zvornika, žureći na sever, što su otkrili izviđači tokom borbenih letova, počev od 08.00 časova:

„Po drumu od Zvornika prema severu 20 automobila, prema zapadu oko 50 automobila i jedan bataljon pešadije; prema jugu oko 20 automobila.

Na 2 kilometra prema severozapadu i jugozapadu od Zvornika razmešteno oko 20 neprijateljskih topova, zakopanih u zemlju.

Na koti 379. oko 3 baterije protivavionske artiljerije (manji kalibar, a 2 kilometra zapadno od Zvornika dve protivavionske baterije, srednji kalibar"¹²⁴

Istog dana, o dejstvima po ciljevima severno od periferije Zvornika u operativnom izveštaju 423. vazduhoplovnog puka upisano je:

„U toku dana letela je samo jedna naša posada na 11-2. Bombardovanjem i mitraljiranjem uništena je neprijateljska živa sila u rejonu severna periferija Zvornika.

Svega izvršen jedan uspešni bojevi let sa trajanjem od jednog sata; pilot Vujin, kao pratilac.

Rezultat bojevog dejstva: uništeno do 5 neprijateljskih vojnika. Utrošeno municije: „FAB 100 - 1 kom; AO 10 - 6 kom. i VJA - 100 komada. Izvršeno 4 napada.

Vreme poletanja - 10.48, vreme sletanja - 11.48; vreme nad ciljem: od 11.15 - 11.30. Visina napada 1250 - 50 metara. Vreme: oblačno 10/10, visina oblaka 1800, vidljivost 15 km"¹²⁵

Trinaestog februara, po neprijateljevim ciljevima nad istim rejonom dejstvovali su samo piloti 421. vazduhoplovnog puka koji su, do tada, izvršili maksimalni broj poletanja, ukupno - 12:

„U toku dana 13. II 1945. godine 421. vazduhoplovni puk sadejstvo- vao je radu nadzemnih trupa naše vojske u rejonu Zvornik dejstvujući jurišnim i bombarderskim napadima, u parovima vođenim od ruskih

Op. cit, dok. 257.

Iz operativnog izveštaja br. 17. 423. vazduhoplovnog puka za 12. februar 1945, AOS, k. 1466/1, br. reg. 3/41-9.

pilota napadali su: u Zvorniku do 10 automobila, do 1 bataljon pešadije i 30 kola. Na drumu 200 metara severno od Zvornika oko 10 automobila na mestu; na putu Zvornik - Tuzla motorizovana kolona jačine oko 3 baterije PAA, oko 20 tenkova i oko 50 automobila; čelo u Zvorniku, začelje 2 km zapadno.

10 aviona 11-2 izvršilo 12 uspešnih zadataka.

Piloti su leteli u parovima, vođeni od ruskih posada, dejstvujući jurišno i bombarderski u pikiranju pod uglom od 30 stepeni sa visine od 1400 - 400 metara, izvršivši po 1 do 2 napada, kao 3 - 4 juriša u svakom napadu. Kapetan Iličić pogođen u desno krilo, u gumu desnog točka i u rep. Sletanje izvršeno normalno.

Prema izveštaju naših i ruskih posada uništeno je i oštećeno: 5 automobila, 3 kola, 1 požar goriva i maziva i 2 velika požara u Zvorniku; ućutkana vatra 1 baterije PAA; gađana pešadija u pokretu, u zaklonu i u bežanju...

Aerodrom Zemun pogodan za poletanje i sletanje aviona 11-2, a nepogodan za rulanje"! *

Dejstvima 13. februara završava se vazduhoplovna podrška jedinica 2. armije u I fazi, kada su, počev od 31. januara, napadani i uništavani ciljevi neprijatelja opkoljenog u rejonu Vlasenica - Srebrenica - Ljubovija - Drinjača - Sopotnik - Nova Kasaba, pri čemu je efekat avijacije bio znatan.

2. - *Dejstva u II fazi, od 14. do 18. februara* označavaju napad po neprijateljevim ciljevima u širem rejonu Zvornika i dolinom Drine na sever. U rejonu Novo Selo - Zvornik - Jordan - s. Čelopek neprijatelj je - usled pritiska jedinica 2. armije i dejstva avijacije - bio stisnut na malom prostoru. To je, u isto vreme, predstavljalo koncentrisanje neprijateljeve žive sile i borbene tehnike na malom prostoru, te je pružalo mogućnost avijacije da efikasnije bombarduje i mitraljira ciljeve.

Pod ovako snažnim pritiskom sa zemlje i iz vazduha neprijatelj je bio prinuđen da pokuša prodor na sever, kako bi se u Bijeljini spojio sa jakim snagama u tom garnizonu.

U Zvorniku su se još nalazile jake neprijateljeve snage. Iako su imale zadatak da se probiju na sever uz Drinu, bile su prinuđene da se ukopaju i time učvrste svoju odbranu:

„Na zapadnoj strani Zvornika 10 automobila u mestu. Zapadno i jugozapadno od Zvornika 34 tenka ukopanih u zemlju".¹²⁷⁾

U drugoj fazi od jugoslovenskih posada dejstvovao je samo 421. vazduhoplovni puk, i to za sve vreme trajanja, od 14. do 19. februara, izvršivši ukupno 65 borbenih zadataka.

Prvog dana, 14. februara, posade 421. puka izvršile su deset borbenih letova, tukući ciljeve u Zvorniku, uglavnom automobile,

¹²⁶⁾ Iz izveštaja štaba 421. vazduhoplovnog puka za 13. februar 1945; Op. cit, reg. br.

¹²⁷⁾ Iz izveštaja Štaba 10. jurišne divizije grupe Vitruk o rezultatima izvidanja 14. februara; Zbornik, tom X, dok. 261.

¹²⁸⁾ Ibid.

zatim bateriju PAA koja se nalazila na južnoj ivici sela Kozluk, kao i dve baterije koje su bile na desnoj obali reke Drina u visini Zvornika. Zadaci su izvršavani u paru i odeljenju, a prema izveštaju sovjetskih i naših posada, rezultat je bio sledeći:

„Uništeno je: 3 automobila, 5 kola, ućutkane dve baterije, izazvana dva požara i tučena pešadija u pokretu i zaklonu!“¹²⁸¹

Petnaestog februara posade su izvršile 12 borbenih letova, a 16. februara samo tri, s obzirom da se u rejonu Zvornika donja baza oblaka nalazila na visini 800 metara. Neprijatelj je bio poseo kote 219. i 322, a u Kula Gradu žestoko je tukla jedna baterija LPAA.

Osim lošeg vremena u rejonu dejstva, a posebno zbog raskvašenog terena na pistama, i sovjetske posade su u toj fazi planirale manji broj letova. Tako su 14. februara izvršile 26 borbenih letova, 15-25 letova, a 16. februara već 39 borbenih zadataka.

Petnaestog februara je iz Bijeljine u rejon Zvornika, u kome su zbog dejstva avijacije bili zaustavljeni pokreti nemačke jedinice, poslat 734. puk. On je nadirao prema Kozluku.

Šesnaestog februara, na tu kolonu, kao i na snage u rejonu Zvornika, poslali su samo 421. puk i 165. gardijski, koji su bazirali na zemunskom, tada jedinom aerodromu sa koga su mogli da se izvršavaju borbeni zadaci. No, kako su u rejonu Zvornika vladali loši meteorološki uslovi, te usled pritiska jedinica naše 2. armije, ali i zbog odsustva jačeg dejstva avijacije, neprijatelj koristi priliku i odlučuje se za energični prodor na sever što mu, 17. februara, i uspeva. Međutim, tog dana prodor je odmah i zaustavljen, tako da je neprijatelj dopreo na svega 5 km od Kozluka. S obzirom da je 18. februara ponovo vraćen nazad i opkoljen u istom, ranijem rejonu, to avijacija dobija zadatke da svoja dejstva usmeri ka Bijeljini.

Borbene zadatke nad Bijeljinom i rejonom Brčka posade 421. vazduhoplovnog puka su izvršavale počev od 16. februara. U Brčkom je, u prepodnevnim časovima 16. februara osmotren izuzetno živ saobraćaj. Posade 421. puka izvršile su samo tri borbena leta, napadajući neprijateljevu živu silu i borbenu tehniku u Brčkom, kao i most na reci Sava. Napadi su izvršavani u odeljenju:

„Piloti su leteli u četvorkama u sastavu i pod voćstvom ruskih pilota, dejstvujući jurišno i bombarderski u pikiranju pod 30 stepeni sa visine od 800 m do brišućeg leta izvršivši po dva napada u svakom letu i po 4-5 juriša u svakom napadu.

Prema izveštaju naših i ruskih posada uništeno je: 2 automobila, 5 kola, izazvane dve eksplozije i dva požara i ubijeno oko 30 fašista.

Utrošeno municije: RS 82 - 2 kom; FAB 100 - 8 kom; VJA - 650 kom. i ŠKAS - 470 komada“¹³⁰»

Sovjetske posade su, međutim, imale širi rejon dejstava, napadajući neprijatelja na komunikacijama Zvornik - Bijeljina - Brčko; Bijeljina

Op. cit, izveštaj Štaba 421. puka, dok. 50/9-9.

¹ Operativni izveštaj 421. puka za 16. februar 1945; Op. cit, dok. 51/9-9.

- Janja i Bijeljina - Brezovo Polje. Težište napada bilo je borbena tehnika u rejonu Zvornika, kao i živa sila u rejonu Bijeljine.

„Linija opkoljenih neprijateljskih trupa u Zvorniku proteže se: 2 km južno od s. Kozluk - isk. s. Tabanci - isk. s. Tržić - isk. s. Čiripovo - isk. s. Grabarci - isk. s. Glumine - isk. s. Panduri - isk. s. Gušteri - s. Snagovo - isk. s. N. Selo - r. Drina na sever do 2 km južno od s. Kozluk"!¹³¹⁾

Sedamnaestog februara ljudstvo 421. puka je izvršilo osam borbenih zadataka, ali ne u naznačenom rejonu, već na komunikaciji Bijeljina - Janja, a posebno na mostu kod Brčkog. U naznačeni rejon, za koji je Štab 42. vazduhoplovne divizije planirao da dejstvuje 421. puk, vladali su opet loši meteorološki uslovi, oblačnost 10/10 dok je donja baza oblaka bila na 300 metara. Sovjetske posade su morale da se vrate sa zadatka.

Naše posade su teže oštetile most kod Brčkog, a takođe zabeležile i vrlo dobre rezultate u napadu na neprijateljevu živu silu u rejonu Janje i u selu Čardačine, u kome su direktno pogodile skladište ubojnog i pogonskog materijala.

Sovjetske posade su, takođe, težište svojih dejstava prenele na rejon bliže Bijeljini, dok su nad opkoljenim neprijateljem kod Kozluka vršeni samo izviđački letovi, ukoliko je to vreme dozvoljavalo. Bombardovanjem i mitraljiranjem neprijatelja u rejonu Brčkog i Bijeljine zabeleženi su, takođe, značajni uspesi:

„Na osnovu izveštaja posada i aviona uništeno je 65 automobila i 14 kola sa spremom i materijalom, prema izveštaju pilota most preko reke Save kod Brčkog razrušen je pogotkom bombi, razbijeno tri topa poljske baterije, izazvano 7 požara u koloni automobila"!¹³²⁾

Povodom dejstava u dolini Drine Štab Južne operativne grupe NOVJ je 17. februara napisao i sledeće:

„Naša avijacija vrlo uspešno je sadejstvovala u svim ovim borbama, nanoseći neprijatelju velike gubitke, naročito u motorizaciji"!¹³³⁾

Izviđači su potvrdili da je most kod Brčkog bio onespособljen, tako da neprijatelj nije mogao da ga koristi, te je kolona od 75 vozila bila blokirana u Brčkom.

Idući dan, 18. februara, bio je vrlo značajan za posade 421. vazduhoplovnog puka. Tada je izvršen maksimalni broj borbenih zadataka - ukupno 18.

Toga dana su, naime, prvi put dva jugoslovenska pilota izvršila samostalni borbeni zadatak leteći ne više kao pratioci sovjetskih pilota, već u sastavu para:

„1. - U toku dana 18. februara 421. vazduhoplovni puk sadejstvo-
vao je radu nazemnih delova naše vojske u rejonu Bijeljina - Janja

¹³¹⁾ Iz telefonskog operativnog izveštaja Štaba 42. vazduhoplovne divizije br. 24. „Drina“; AOS, k. 1466/1, br. reg. 3/47-9 od 17. februara u 18.00 časova;
Iz izveštaja Štaba 10. jurišne divizije grupe Vitruk od 17. februara 1945; Zbornik NOR, tom X, knj. 1, dok. 267.

¹³³⁾ AOS, k. 21A, br. reg. 19/1.

napadajući koncentracije i kretanje neprijateljske auto kolone, artiljerije i pešadije i dejstvujući jurišno i bombarderski u četvorkama i parovima pod vodstvom naših posada, a uz kontrolu posada ruskih aviona. Par Rendulić - Piperin izvršio je prvi potpuno samostalni borbeni let našeg puka.

2. - Deset 11-2 izvršili su 18 borbenih letova.

3. - Piloti su leteli u četvorkama i parovima pod vođstvom naših i kontrolom ruskih posada. Dejstvovalo se jurišno i bombarderski u pikiranju pod uglom od 30 stepeni, sa visine od 800 metara do brišućeg leta, izvršivši po dva napada u svakom letu i po 5-8 juriša u svakom napadu.

4. - Prema izveštaju naših i ruskih posada uništeno je i povređeno: 10 automobila, 2 cisterne, 10 kola, oko 30 fašista, izazvano 5 eksplozija, 10 požara, 2 požara pogonskog materijala i učutkane dve baterije"¹³⁴

Pri izvršenju navedenog zadatka utrošeno je dosta municije, tj. prema borbenom kompletu za jurišni avion. Vreme je bilo oblačno, donja baza oblaka na 800-1000 m.

Borbeni letovi izvršavani su pod jakom vatrom neprijateljeve PAA koja je tukla iz Zvornika, sa tri baterije; iz Brčkog, takođe sa tri, i iz Bijeljine i Janje sa po dve baterije.

Tri tenka, koja su uspela da se tokom noći probiju i zaustave 5 km južno od Kozluka, nisu bila uništena iako je avijacija dejstvovala po nemačkoj motorizovanoj koloni. Izviđači su, pored ovog, doneli i druge podatke, na osnovu kojih su bili isplanirani borbeni letovi za idući dan, 19. februara.

Taj datum je, takođe, bio značajan za 42. vazduhoplovnu diviziju. Toga dana je komandant 422. puka, major Krsto Lakičević prvi put predvodio odeljenje na borbeni zadatak. Ukupno je letelo devet grupa, od kojih je:

- u prvoj grupi, od 10.42 - 11.35, u petorci, kao prvi pratilac leteo pilot Smolić sa strelcem Mladenovićem;
- u trećoj grupi, u paru, takođe kao pratilac, od 13.00 do 14.12 časova leteo je pilot Radanov, sa strelcem Matkovićem;
- u četvrtoj grupi, kao pratilac vođe para bio je pilot Ilić sa strelcem Kandićem, u vremenu od 13.17 - 14.10 časova;
- u petoj grupi, takođe sastav para, kao pratilac pilog Gvozdrenović sa strelcem Dobrićem, od 13.40 do 14.37;
- u sedmoj grupi, Gvozdrenović, sa strelcem Krbavcem, kao pratioci sovjetskog pilota, od 16.20 do 16.36;
- u osmoj grupi, Smolić i strelac Miladinović, kao pratioci u paru, i
- u devetoj grupi, takođe par, kao pratilac pilot Amidžić i strelac Vujanović, od 17.09 do 17.45 časova.

O sastavu druge, u kojoj je Lakičević bio vođa odeljenja, i šeste grupe, gde je ponovo leteo kao vođa para, zabeleženo je sledeće:

¹³⁴⁾ Ratni izveštaj br. 49. Štaba 421. vazduhoplovnog puka od 18. februara 1945; AOS, k. 1466/1, br. reg. 52/9-9.

„II grupa: vođa Lakičević, strelac Ražnatović; na zadatak išlo 4 11-2; polazak u 11.17 časova, povratak u 12.12 časova; trajanje leta 0,55 časova. Vreme nad ciljem od 11.37-11.52 časova; H = 600 - 25 metara; naleta 4, napada 6, bombe bačene iz poniranja pod uglom od 30 - 35 stepeni.

Zadatak: tučenje neprijateljskih prevoznih sredstava u Podgradu - Soljani - Nijemci.

Primećeno: na stanici Otok jedna železnička kompozicija bez lokomotive. Po putu Drenovci - Soljani do 4 automobila, u Podgradu 5 kola, a u Nijemcima protivavionska artiljerija otvorila vatru i prekinula nožne komande.

Stanje vremena: oblačnost 8-9/10, H - 650 m, vidljivost 2 km, magla.

Uništeno: 1 auto, 1 kola i do 5 ljudi.

Utrošeno: FAB 100 - 2 kom; VJA - 80 i ŠKAS - 10 komada".¹³⁵⁾

„VI grupa: vođa Lakičević, strelac Stojiljković, na zadatak išlo 2 11-2, vratilo se 2 11-2; polazak u 15.10 časova, a povratak u 15.52, trajanje leta 0,42 časova; vreme nad ciljem od 15.25 - 15.45 časova; naleta 4, napada 6; H = 600 do 25 metara; bombe bačene iz poniranja pod uglom od 30 - 35 stepeni.

Zadatak: tučenje prevoznih sredstava i neprijateljske žive sile u rejonu Bijeljine.

Primećeno: istočno od Petrovog Polja 3 automobila, 5 kola, južno od Bijeljine 1 automobil, u Dobroj Vodi do 5 komjanika.

Protivavionske artiljerije nije bilo.

Stanje vremena: oblačnost 7-8/10, H = 800, vidlj. 4-5 km.

Uništeno: 1 auto, 1 kola, porušena 1 kuća i ubijeno 2 vojnika".¹³⁶⁾

Dejstvom 18. februara 1945. završavaju se i borbeni letovi posada 421. vazduhoplovnog puka u tom mesecu. Premda taj datum označava i kraj dejstva avijacije u drugoj fazi, s obzirom da su prednji delovi nemačke 22. pešadijske divizije uspeli da se probiju u rejon Bijeljine, a da u rejonu Zvornika ostave manje delove - koje su, tom prilikom, i uništile jedinice 2. armije neprijateljevi ciljevi se sve više nalaze u rejonu Bijeljine i Brčkog, po kojima avijacija otpočinje da dejstvuje 19. februara, za koji se kaže:

„Letenje i dejstvovanje naše avijacije bilo je ograničeno zbog neugodnosti aerodroma.

Avioni tipa 11-2 izvršili su 51 uspešni borbeni let.

Bombardovanjem i mitraljiranjem neposredno iznad zemlje uništavana je živa sila i tehnika protivnika u rejonima; Turski Šepak, Branjevo, Potok, Jahovac, Janja, Bijeljina, Brčko i po drumovima između gore označenih mesta...

¹³⁵⁾ Iz izveštaja Štaba 422. vazduhoplovnog puka o operativnom radu 19. februara 1945; AOS, k. 1466/1, reg. br. 5/9-9, list 165.

¹³⁶⁾ Op. cit., list 166.

Rezultat bombardovanja i mitraljiranja na osnovu izveštaja posada aviona bio je: uništeno 1 tenk, oko 25 automobila, oko 20 kola sa materijalom i ljudstvom, učutkana je vatra 3 protivavionska topa, ubijeno i ranjeno oko 20 neprijateljskih vojnika i oficira; ubijeno oko 20 neprijateljskih konjanika sa konjima. Izazvano 15 velikih eksplozija sa požarima u kolonama neprijateljskih automobila!¹³⁷⁾

3. - *Dejstva u III fazi, od 19. do 28. februara* karakterišu se manjim brojem avio-poletanja, uglavnom zbog nepodesnosti letelišta i loših meteoroloških uslova u rejonu dejstva. Neprijatelj je, i pored sasredivanja vatre iz vazduha, ali koristeći i noć - kada avijacija nije dejstvovala - uspeo da se, 19. februara, probije iz Bijeljine na jug. To su mu omogućila i znatna pojačanja iz rejona Vinkovci - Brčko, te je, na taj način, dopro do svojih desetkovanih trupa koje je 20. februara oslobodio. Od 20. do 28. februara na tom delu fronta, odnosno u rejonu Bijeljina - Brčko, neprijatelj je uspeo da našim jedinicama nametne uporne borbe, težeći da se i dalje probije na sever.

U pet uzastopnih dana, zbog lošeg vremena, avijacija nije dejstvovala od 23. do 27. februara tako da je u trećoj fazi izvršavala borbene zadatke samo četiri dana.

U ranim jutarnjim časovima, 20. februara, izviđači su osmotrili izuzetno veliki broj ciljeva:

- „Želj. stanica Brčko: jedna kompozicija sa 30 vagona sa lokomotivom prema Vinkovcima. U samom mestu Brčko 10 automobila na mestu.

Želj. stanica Županja: tri kompozicije, od njih dve sa lokomotivom prema severu, po 20-30 vagona, jedna bez lokomotive, druga pod parom“!¹³⁸⁾

U rejonu Bijeljina - Brčko - Janja, toga dana, dva borbena zadatka izvršili su piloti Dušan Vujin i Milan Kavić, piloti 423. vazduhoplovnog puka, koji su leteli kao pratioci:

„U toku dana letele su dve naše posade na 11-2. Bombardovanjem i mitraljiranjem uništena je živa sila i tehnička sredstva neprijatelja u rejonu Bijeljina - Brčko - Janja.

Svega izvršena 2 (dva) uspešna borbena leta sa trajanjem od ukupno 2 časa.

Rezultat bojevog dejstva: uništeno 5 neprijateljskih vojnika i 1 kamion.

Utrošeno municije: FAB 100 - 4; FAB 50 - 1; AO 25 - 6 kom; RS 82 - 4; VJA - 285, i ŠKAS - 100 komada“.¹³⁹⁾

I idućeg dana, 21. februara, nad istim rejonom letele su dve naše posade iz 423. vazduhoplovnog puka: komandant, major Malnarić i komandir 3. eksadrile, poručnik Luka Popov, obojica kao pratioci

¹³⁷⁾ Iz izveštaja Štaba 10. jurišne divizije grupe Vitruk od 19. februara 1945; Zbornik NOR, tom X, knj. 1, dok. 271.

¹³⁸⁾ Op. cit, dok. 273.

¹³⁹⁾ Iz operativnog izveštaja Štaba 423. vazduhoplovnog puka za 20. februar 1945, list 188.

sovjetskih pilota u dva para. Tom prilikom naši piloti su uništili tri kamiona i do 15 nemačkih vojnika. Zadaci su izvršeni pod nepovoljnim uslovima - pri slaboj vidljivosti usled magle.

S obzirom daje neprijatelj u ranim jutarnjim časovima 21. februara nameravao da otpočne nove pokrete, to je avijaciji upućen zahtev da bombarduje i mitraljira koncentracije neprijateljeve žive sile i tehnike u rejonima koji su tučeni i u prethodna dva dana, ali sa težištem dejstava na komunikacijama koje povezuju ova mesta. Zbog velike magle avioni nisu mogli da polete pre 10.00 časova, tako da su toga dana sovjetske posade izvršile 47, a 42. vazduhoplovna divizija samo sedam borbenih zadataka, i to pet u 423. i dva u 422. vazduhoplovnom puku.

Na osnovu izveštaja posada, ukupni borbeni rezultati svih posada, uprkos vremenu, bili su solidni:

„Uništeno je 12 automobila i 20 kola sa materijalom i ljudstvom, na želj. stanici Striživojna uništeno je 10 vagona i dve lokomotive. Izazvano 4 velike eksplozije i 8 velikih požara u neprijateljskim kolonama automobila. Ubijeno i ranjeno oko 150 neprijateljskih vojnika i oficira“!¹⁴⁰

Idućeg dana, 22. februara, sovjetske posade su izvršile 42 borbeno zadatka, pretežno dejstvujući u rejonu Bijeljine i Brčkog, kao i na komunikacijama, obuhvatajući, međutim, i ciljeve koji su se nalazili i pred frontom jedinica 1. armije. Tom prilikom borbeni učinak bio je vrlo veliki: uništeno je 75 kola, 40 automobila sa ljudstvom i materijalom, onespobijena četiri topa poljske artiljerije, izazvano osam velikih eksplozija i tri eksplozije u koloni automobila.

Piloti Luka Popov i Milan Kavić iz 423. vazduhoplovnog puka izvršili su po dva borbeno zadatka, jedan u prepodnevnom, a drugi u popodnevnom časovima. Peti borbeni let toga dana izvršio je pilot Dušan Vujin:

„U toku dana letelo je 5 naših posada na 11-2. Napadnuta bombardovanjem i mitraljiranjem neprijateljska živa sila, tehnička i prevozna sredstva u rejonu severoistočno od sela Turski Pešak“!¹⁴¹

Posade 423. puka su ostvarile dosta dobar rezultat s obzirom da i tada uslovi za letenje nisu bili optimalni. Posade su izvršile i do osam napada, napadajući sa visine od 500 metara do brišućeg leta i tom prilikom uništile šest kamiona, nekoliko kola i do 30 vojnika. Najbolji rezultati postignuti su severoistočno od sela Turski Pešak, koje se nalazi na komunikaciji Janja - Zvornik.

Posle pet uzastopnih dana (23-27. februar) vreme se nad aerodromima poletanja i rejonom dejstava stabilizovalo, tako da su 28. februara posade 423. vazduhoplovnog puka izvršile četiri borbeno zadatka, a sovjetske posade 21. Od jugoslovenskih pilota uspešne borbeno zadatke izvršili su: major Malnarić, koji je u koloni od osam automobila

¹⁴⁰⁾ Iz izveštaja Štaba 10. jurišne divizije grupe Vitruk za 21. februar 1945; Zbornik NOR, tom X, knj. 1, dok. 276.

¹⁴¹⁾ Iz operativnog izveštaja Štaba 423. vazduhoplovnog puka za 28. februara 1945, list 230.

direktnim pogotkom razneo čelni; Vujin, kao pratilac u paru ošteti je dva kamiona, takođe, u istoj koloni koja se kretala putem Bijeljina - Suho Polje, dok su piloti Kavić i Popov, kao pratioci u dva para, dejstvovali po železničkoj stanici u Vinkovcima i oštetili nekoliko vagona, prouzrokovavši nekoliko požara.

Dejstvom po ciljevima u rejonu Bijeljina - Brčko, ali i po onim koji su se nalazili severnije, na sremskom frontu, avijacija je postepeno prenosila težište dejstava, pružajući, istovremeno i vazduhoplovnu podršku jedinicama 1. armije.

Tako su sovjetske posade, osim navedenog rejona, tukle neprijateljeve ciljeve koji su se nalazili u širem rejonu Tovarnika, Lovaca, Mohova, Opatovca i Sotina. Ukupni rezultati dejstava 28. februara, poslednjeg dana u III fazi podrške jedinica 2. armije tokom februara 1945. su, takođe, bili veliki: uništeno je oko 30 automobila, 27 kola sa ljudstvom i materijalom, jedna lokomotiva i jedna železnička kompozicija od sedam vagona, izazvane eksplozije na železničkim stanicama Otok i Gunja i ubijeno ili ranjeno oko 80 neprijateljskih vojnika i oficira.

Podrška 1. armiji na frontu u Sremu

Pored dejstava u podršci jedinica 2. armije, koje su tokom februara izvodile borbene akcije u dolini Drine, gde je bilo težište dejstava, avijacija je u isto vreme podržavala i jedinice 1. armije na liniji posednutoj u januaru. Linija fronta se, 22. januara, protezala od Dunava na delu: s. Mohovo - s. Lovaš - Tovarnik - s. Ilinci - s. Batrovci - s. Sremski Blat, na jug do Save i rekom Sava do s. Sremska Rača.

Zadatke vazduhoplovne podrške izvršavali su i jugoslovenski piloti, ali u znatno manjem obimu nego pri borbama u dolini Drine, odnosno u rejonima Nova Kasaba, Zvornik i Bijeljina.

Glavni objekti dejstava pred frontom 1. armije bili su u rejonu: Sotin - Vukovar - Vinkovci - Striživojna - Županja.

Prvog februara u izviđačkim letovima osmotreno je da na mnogim komunikacijama - kako putnim tako i železničkim - u tom rejonu nije bilo intenzivnog saobraćaja, već se pokret odvijao u manjoj meri. Toga dana su sovjetske posade bombardovale i mitraljirale neprijateljeve ciljeve u rejonu Lipovac i Lovaš, izvršivši ukupno 21 ratni zadatak (od čega 12 u podršci 2. armije, odnosno u rejonu Nova Kasaba - Zvornik).

Posade 421. vazduhoplovnog puka su, 1. februara, izvršile tri borbena zadatka u rejonu Lipovac - Lovaš - Sotin, napadajući tri poljske baterije, oko dva bataljona pešadije, blizu 40 automobila maskiranih u dvorištima, i oko 25 kola.

Toga dana je prvi put otkako su dejstvovali jugoslovenski vazduhoplovni pukovi osmotrena i neprijateljeva avijacija:

„U rejonu Virovitica u visini 4.000 m osmotrena četiri neprijateljska aviona tipa Me-109 u pravcu leta ka Pečuju. U rejonu Virovitica

primećen jedan neprijateljski avion tipa Do-17 na visini 2.000 m kursom 90°, penjući se uvis. Naši avioni napali su ga, posle čega se je avion okrenuo prema zapadu i spustio posle dva napada naših lovaca neposredno iznad zemlje i produžio let na zapad".¹

S obzirom da su glavne snage avijacije, 4. februara, bile upućene da dejstvuju u rejonu Bijeljine protiv nemačke 104. divizije, to je toga dana izvršen manji broj zadataka, i to u rejonu Opatovac. Naše posade iz 421. vazduhoplovnog puka izvršile su dva borbena leta, dejstvujući protiv minobacačke baterije u s. Mohovo, kao i po neprijateljevoj živoj sili u s. Lipovac.

Idućeg dana, 5. februara, sovjetske posade su izvršile 18 borbenih zadataka, bombardujući i mitraljirajući protivnikove ciljeve u širem rejonu: Bijeljina - Mohovo - Nijemci - Opatovac - Oriolik, kao i na železničkim stanicama Vrbanja i Otok:

„Rezultat bombardovanja i mitraljiranja, na osnovu izveštaja posada aviona, bio je: uništeno 6 vagona (žel), 2 automobila, 15 kola, izazvan jedan veliki požar na žel. stanici Otok, ubijeno i ranjeno oko 50 neprijateljskih vojnika".¹⁴³

Toga dana od naših posada leteli su piloti 422. vazduhoplovnog puka, koji su izvršili samo dva borbena zadatka:

„Svi zadaci su pravilno shvaćeni i izvršeni... U Lipovcu tučena je neprijateljska baterija poljske artiljerije. Tučena je jedna baterija PAA u Tovarniku!"¹⁴⁴

U naredna tri dana, 6-8. februara, naše posade nisu letele na borbene zadatke, a 9. februara, u rejonu na sremskom frontu posade 423. vazduhoplovnog puka izvršile su samo dva borbena zadatka. Ciljevi dejstava nalazili su se zapadno od s. Lovaš.

U izviđačkim letovima otkrivena je jaka i precizna vatra više baterija PAA čiji su se položaji nalazili na samom ušću potoka u Dunav u rejonu Opatovac. Tu su se, naime, nalazili 12 topova poljske artiljerije, koja je tukla po jedinicama 1. armije. Na zapadnoj ivici s. Mikluševaca nalazili su se ukopani i tenkovi, a na putu od tog mesta prema Čakovcu bila je u pokretu i veća automobilska kolona, koja je, međutim, zbog dejstva avijacije, pravila zastanke.

Velike snažne padavine omele su avijaciju da dejstvuje 10. februara, ali već 11. sovjetske posade su ponovo bombardovale i mitraljirale ciljeve na komunikaciji Drinjača - Zvornik, izvršivši ukupno 45 letova.

U ta dva dana, 10. i 11. februara jugoslovenske posade nisu bile upućivane na borbene zadatke.

¹⁴² Iz izveštaja Štaba 10. jurišne divizije grupe Vitruk za 1. februar 1945; Zbornik NOR, tom X, knj. 1, dok. 227. Štab 42. vazduhoplovne divizije tvrdi suprotno; videti: operativni izveštaj za februar 1945, Zbornik NOR, tom X, knj. 1, dok. 294, deo V - Rad neprijateljske avijacije.

¹⁴³ Op. cit., dok. 240.

¹⁴⁴ Iz operativnog izveštaja Štaba 42. vazduhoplovne divizije za 5. februar 1945; AOS, k. 1466/1, br. reg. 3/19-9.

U nameri da se što duže zadrži na posednutoj liniji u Sremu, neprijatelj je, 12. februara, otpočeo da kopa rovove i da se utvrđuje na zapadnoj ivici sela Lovac. Izviđači su, međutim, zatim otkrili da se rovovi i tranšeje kopaju i na mnogim drugim mestima. Isto tako, osmotreno je da je toga dana bio i izuzetno živ neprijateljev saobraćaj na komunikacijama u tom rejonu, a veliki broj vozova i na železničkim stanicama u Vinkovcima, Striživojnu i Osijeku.

Počev od 12-14. februara sovjetske posade neprestano tuku neprijateljeve ciljeve pred frontom 1. armije, a 14. februara posade 421. vazduhoplovnog puka vrše masovan udar, izvršavajući ukupno deset borbenih zadataka:

„U toku dana 14. februara 1945. god. 421. vazduhoplovni puk sadejstvovao je radu nazemnih trupa naše vojske u reonu Zvornika i reonu Tovarnik - Lovaš - Mohovo, dejstvujući jurišnim i bombarderskim napadima, u parovima i četvorkama vođenim od ruskih posada...

Izviđanje: na jugoistočnoj strani kraj s. Mohovo jedna baterija polj. art; 3 km severno od Tovarnika na drumu jedna baterija PAA. U Tovarniku 15 automobila, 15 kola i 2 baterije PAA.

Prema izveštajima posada uništeno je: 3 automobila, 5 kola, učutkane 2 baterije poljske artiljerije, izazvana dva požara i gađana pešadija u pokretu i u zaklonu!"¹⁴⁵

Idućeg dana, 15. februara, težište dejstava letaćkih posada 421. puka bilo je tučenje sredstava za prebacivanje preko reke Sava kod Županje, kao i po ostalim neprijateljevim ciljevima „dejstvujući jurišno i bombarderski napadajući neprijateljske kolone automobila i kola, pešadiju i položaje artiljerije kod s. Apševci. Napad je vršen u četvorkama!"¹⁴⁶

Tom prilikom učutkane su dve baterije, ali ostali rezultati nisu bili tako efikasni, kao prethodnog dana, ne računajući da je direktno pogodena i jedna velika skela.

Petnaestog februara, sovjetske posade su postigle zapažene rezultate tukući želeničke kompozicije:

„Na želj. stanici Vinkovci uništene 4 kompozicije do 25 vagona. Na želj. stanici Otok jedna kompozicija do 10 vagona!"¹⁴⁷

Tek 19. februara prve zadatke u vazduhoplovnoj podršci jedinicama 1. armije izvršavaju i piloti 422. vazduhoplovnog puka, zapravo, posle 14 neaktivnih dana. Upravo toga dana, kao što je napred istaknuto, komandant 422. puka, kapetan Krsto Lakičević je samostalno vodio dve grupe, od kojih je prvi borbeni zadatak izvršen po ciljevima u rejonu Podgrad - Soljani - Nijemci, za račun 1. armije, a drugi u rejonu Bijeljine, za račun jedinica 2. armije.

¹⁴⁵ Iz ratnog izveštaja br. 45. Štaba 421. vazduhoplovnog puka za 14. februar 1945; list 158.

¹⁴⁶ Op. cit., ratni izveštaj br. 46, list 159.

¹⁴⁷ Iz izveštaja Štaba 10. jurišne divizije grupe Vitruk za 15. februar 1945; Zbornik NOR, tom X, knj. 1, dok. 264.

Piloti i vazdušni strelci 422. vazduhoplovnog puka u naredna dva dana, 20. i 21. februara, kao i 28 - dejstvuju po ciljevima pred frontom 1. armije.

Dvadesetog februara kapetan Lakičević, po treći put, vodi grupu na borbeni zadatak:

„a) Voda Lakičević Krsta, strelac Ilić Bratislav, prvi pratilac Radanov Evgenij, strelac Belamarković Jerko, ostala dva pratioca bili su ruski piloti. Na zadatak išlo 4 11-2, vratilo se 4 11-2; polet u 15.40 časova, povratak u 16.40; ukupno trajanje leta 2 časa; vreme nad ciljem od 16.10 - 16.25 časova; naleta 2, napada 2; H = 800 - 200 m; bombe bačene iz poniranja pod uglom od 30-35°.

Zadatak: tučenje železničkog saobraćaja na stanici Jošića i protivavionskih baterija severozapadno od Vinkovaca...

Uništeno: 2 vagona i do 40 neprijateljske žive sile.

Ućutkano: jedno protivavionsko oružje.

Utrošeno: FAB 100 - 2 kom; RS 82 - 4; VJA - 240 i ŠKAS - 280 komada"¹⁴⁸

Dvadesetog februara i sovjetske posade izvršavaju veći broj borbenih zadataka u širem rejonu: Turski Pešak, Branjevo, Potok, Jakovac, Janja, Bijeljina i Brčko.

U isto vreme, vrše se svakodnevno izviđački letovi čiji se podaci neprestano dostavljaju višim komandama.

Do kraja februara, u podršci jedinica 1. armije, letele su samo posade 422. puka, i to: 21. i 28. februara. Dvadeset i prvog februara puk je izvršio četiri borbenih zadatka, i to posade: Lakičević - strelac Nenadović; Amidžić - strelac Vujošević; Radanov - strelac Manojlović i Godec sa strelcem Matkovićem. Napadana su neprijateljeva borbenih sredstva u rejonu Striživojna - Mikanovci - Vožinci i tom prilikom su uništeni jedna lokomotiva i četiri vagona; izazvan jedan požar i jedna veća eksplozija.

Sledećih pet dana jugoslovenski pukovi nisu leteli, a tek 28. februara, nad rejonom Vukovar - Vinkovci - Striživojna - Lovaš, letачke posade 422. vazduhoplovnog puka izvršavaju šest borbenih zadataka, leteći kao pratioci u šest grupa, u sastavu para. Ukupni borbeni učinak naših i sovjetskih posada 28. februara bio je:

„Rezultat bombardovanja i mitraljiranja na osnovu izveštaja posada aviona bio je: uništeno oko 30 automobila, 27 kola sa materijalom i ljudstvom, jedna lokomotiva i 10 vagona na železničkoj stanici Otok, razbijena železnička stanica Vukovar, izazvana je eksplozija i požar na železničkoj stanici Vukovar, Otok i Gunja. Ubijeno i ranjeno oko 80 neprijateljevih vojnika i oficira!"¹⁴⁹

Tim dejstvima završava se podrška avijacije jedinicama 1. armije u februaru 1945.

¹⁴⁸ Iz izveštaja Štaba 422. vazduhoplovnog puka o operativnom radu 20. februara 1945; AOS, k. 1466, br. reg. 10/6.

¹⁴⁹ Iz izveštaja Štaba 10. jurišne divizije grupe Vitruk za 28. februar 1945; Zbornik NOR. tom X, knj. 1, dok. 291.

Rezultati borbenih dejstava u februaru 1945.

Štab 42. vazduhoplovne divizije je ocenio da je u februaru, u odnosu na januar, došlo do znatnog poboljšanja u operativnom radu, kao i u izvršavanju borbenih zadataka:

„Letačko osoblje je skoro potpuno ušlo u praktičan rad jurišne i lovačke¹⁵⁰ avijacije. Pojedine greške u tehnici pilotiranja ili slabijeg poznavanja naoružanja i upotrebe istog, otklanjaju se i u buduće će biti otklanjane stalnim izučavanjem aviona i njihovog naoružanja.

Tehničko osoblje po raznim specijalnostima je vršilo teornu i praktičnu obuku. Njihov rad u mesecu februaru bio je potpuno zadovoljavajući. Već sada može tehničko osoblje samostalno da radi skoro sve tehničke radove“¹⁵¹.

Štab 421. vazduhoplovnog puka konstantuje četiri pozitivne stvari: ljudstvo puka izvršilo je sve postavljene zadatke; znatno je povišen stepen borbene osposobljenosti za dejstva na frontu; povećan utrošak bombi i municije, kao i da je ljudstvo u potpunosti osposobljeno za borbena dejstva.

Štab 422. vazduhoplovnog puka ističe da je zbog loših meteoroloških uslova i neupotrebljivosti aerodroma izvršen manji broj ratnih zadataka od očekivanog, s obzirom na porast kvaliteta u stručno-borbenoj osposobljenosti.

I Štab 423. vazduhoplovnog puka navodi slične primere, konstatujući da kompletnih grupa sa našim posadama nije bilo, te u tom slučaju iznosi samo pozitivnu ocenu za kolektivni rad.

U toku februara baziranje 422. i 423. puka bilo je bez promena, odnosno pukovi su ostali na istim aerodromima: 422. u Novom Sadu (Nadalj), a 423. u Rumi. Ljudstvo 421. puka bilo je primorano da zbog nepogodnosti aerodroma Krnješevci od 10. februara prebazira na zemunski aerodrom, sa kojeg je izvršavao zadatke tokom meseca.

Borbene zadatke 42. vazduhoplovna divizija, u vazduhoplovnoj podršci jedinicama 1. i 2. armije, izvršila je sa: 48 pilota i 97 aviona borbeno sposobnih. U 19 letačkih dana izvršeno je 126 borbenih zadataka i ostvaren nalet od 143,41 čas.

Prema jedinicama, ti rezultati izgledaju ovako:

	Piloti	Avioni	Let. dani	Letovi	Časovi
Štab 42.d	1	3	7	4	5,38
421.p	18	35	11	86	101,45
422. p	17	32	6	24	24,21
423. p	13	28	6	16	17,35
Ukupno	49	98	.	130	149,19

Odnosi se na pilote 11. vazduhoplovne divizije (111,112. i 113. lovački puk) s obzirom da je ta divizija bila pretpočinjena 42. diviziji, koja je pisala skupni izveštaj.

¹ Iz operativnog izveštaja 42. vazduhoplovne divizije Štabu Vazduhoplovstva NOVJ o radu 42. i 11. vazduhoplovne divizije u februaru; Zbornik NOR, tom X, knj. 1, dok.

U tom vremenu uništeno je ili onesposobljeno:^{1:0}

	421.p	422. p	423. p	Ukupno
Kamiona	53	7	13	73
Kola	67	12	3	82
Oruđa PAA	65	1	.	66
Oruđa polj. artiljerije	6	.	.	6
Slagališta UBS	3	.	.	3
Slagališta benzina	3	.	.	3
Eksplozija	14	.	.	14
Požara	35	2	1	38
Vagona	.	10	2	12
Žive sile	150	51	69	270

Najveći borbeni učinak ostvario je 421. vazduhoplovni puk, koji je i izvršio najveći broj borbenih zadataka i ostvario najveći nalet. Taj puk je imao i najveći broj pilota tokom februara, ali su jedino iz 422. vazduhoplovnog puka posade letele na čelu pojedinih grupa, dok su ostali bili pratioci.

Ostvareni borbeni rezultati posada 421. vazduhoplovnog puka skoro su jednaki rezultatima koje su ostvarila druga dva puka. Pored već navedenog, ovaj puk je imao i mogućnosti za najveći broj borbenih zadataka, zahvaljujući prebaziranju na aerodrom Zemun, sa koga se moglo izvršavati više zadataka.

Tokom februara jedinice 42. vazduhoplovne divizije utrošile su sledeću količinu ubojnih sredstava:

	Kalibar	421.p	422. p	423. p	Ukupno 42.d
Avio bombe	FAB 100	80	54	20	163
	FAB 50	191	5	9	205
	AO 25	414	4	41	459
	AO 10	106	.	29	135
	AO 2,5	1180	.	86	1266
Raketna zrna	RS 82	135	46	14	195
	RS 132	40	4	.	44
Topovske granate	VJA23	14165	4445	2441	21050
	ŠVAK 20	1420	30	50	1500
Mitralj. municija	UBS 12,7	80	.	.	80
	ŠKAS 7,62	42100	8326	7375	57801

S obzirom na veći broj borbenih letova, najviše ubojnih sredstava utrošeno je u 421. vazduhoplovnom puku.

¹⁵²¹ Podaci, kao i u januaru, korišćeni iz pukovskih izveštaja.